

**BOSNA HERSEK’TE TÜRKÇE ÖĞRETİMİ VE ÖĞRENCİLER
AÇISINDAN PROBLEMLERİ**
*TURKISH TEACHING AND PROBLEMS OF TURKISH TEACHING IN
BOSNIA-HERZEGOVINA BY STUDENTS*

Samira OSMANBEGOVIÇ-BAKŞIÇ*

Mustafa ARSLAN**

Öz

Bu çalışmanın amacı, Bosna Hersek’te Türkçe öğretimi ve problemlerini bir yöntem kapsamında incelemektir. Araştırmanın evrenini Saraybosna, Zenica, Tuzla Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü’nde okuyan öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmada kullanılan örneklem ise 3 ve 4. sınıf öğrencileridir. Araştırmanın verileri 23 açık uçlu görüşme sorusu oluşturularak görüşme yöntemi ile toplanmıştır. Görüşme ölçeği oluşturulurken öncelikle ilgili kaynaklar taranmış, uzman görüşü alınmış ve ön bir uygulama çalışması yürütülmüştür. Verilerin çözümlenmesinde betimsel analiz ve içerik analizi yapılmıştır. Araştırmanın güvenilirliği için verilerin analizinden elde edilen sonuç 62,0 olarak saptanmış ve güvenilirlik teyit edilmiştir. Ana dilde eğitim verilmesi, Türkçe ve Boşnakçanın cümle yapılarının farklı olması, pratik yapma imkânının olmaması, eğitim müfredatının yetersiz ve alan uzmanı öğretim görevlisinin eksikliği olduğu gibi temel sorunlar tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bosna-Hersek, Türkçe Öğretimi Problemleri.

Abstract

The aim of this study is to methodologically analyze problems in the teaching of the Turkish language in Bosnia and Herzegovina. The research work is composed of the third and fourth year students studying in the departments of Turkish Language and Literature at the Universities of Sarajevo, Zenica and Tuzla. Research data were collected by interview method consisting of 23 questions. For setting the parameters for the interview, the first thing done was the review of the literature, then professional opinions were taken into account and a test interview was done. Descriptive method and content analysis were used in the data analysis. Results on the reliability of data show 62%, by which the validity of research is secured. The main identified problems were: using mother tongue in teaching,

* International Burch University, Doktora Öğrencisi, samira_osmanbegovic@yahoo.com

** Doç.Dr. International Burch University, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Bölümü, marslan@ibu.edu.ba

different sentence structures of compared languages, the lack of possibilities for using the foreign language in practice, deficiencies in the curriculum, and the lack of higher educated teachers.

Keywords: Bosnia and Herzegovina, Turkish Teaching, the Problems of Teaching of the Turkish Language.

Giriş

Yabancı dil öğretimi, eğitimin önemli bir alanıdır. Bireylerin bir yabancı dil öğrenmesi onların hayattaki başarılarına etki eder. Bireylere farklı kültürleri öğrenme fırsatı sunar. Bu bağlamda tarihi süreçte Bosna Hersek halkı Osmanlı vasıtasıyla Türkçe öğrenmiş ve Türk kültüründen etkilenmiştir. Bu etkileşimin bir sonucu olarak bugün Bosna Hersek üniversitelerinde Türkçe yabancı dil olarak okutulmaktadır.

Bosna Hersek'in 1463 yılında Osmanlı idaresine girmesiyle yerli halk Türk dili, edebiyatı ve kültürüyle tanışmış ve Balkan Slav dillerine (Boşnakça-Sırpça-Hırvatça) Türkçeden sayısız ödünçlemeler yapılmıştır. Edebiyat, bilim, siyaset, idare, sanat, kültür ve askeri olmak üzere birçok alanda Osmanlı Türkçesinden sözcükler Balkan Slav dillerine geçmiştir (Filan, 2001: 6). Türkçe kelimeler, deyimler, kalıplaşmış sözler Boşnakça-Sırpça ve Hırvatçanın ses, yapı ve cümlelerine güçlü bir şekilde yerleşmiş ve öyle ki zamanla edebî metinlerde de kullanılır hale gelmiştir. Boşnakların, Osmanlı ile birlikte İslamiyet'i kabul etmeleri onların sosyokültürel yaşamlarında büyük değişiklikler oluşturmuştur (Nurkić, 2007: 63-69).

Balkan Slav dillerine Osmanlı Türkçesinden geçen kelimeler üzerine çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Škaljić, (1966) Balkan Slav dillerinde 8.742 adet Türkçe kelimeyi tespit etmiş ve Turcizmu u Sırpskohrvatskom jeziku adlı eserinde bu kelimeleri göstermiştir. Boşnakça-Hırvatça-Sırpçaya yapılan Türkçe ödünçlemelere Balkan Slav dillerinde Turcizam (Turkizm) adı verilmiştir. Škaljić, eserinin giriş bölümünde Hırvat-Sırp ve Boşnakların Osmanlı ile ilk temasına değinmiş, Boşnakların Müslüman olmasıyla askeriye yönetimine, dinden edebiyata, yemek adlarından mahalle-yer isimlerine, lakaplara kadar hayatın her alanına nüfuz etmiş bu Türkçe unsurları gruplandırılmış, yapıtının sonuna da bir sözlük eklemiştir.

Özellikle Boşnak halk edebiyatı başta olmak üzere Türkçe kelimeler, Boşnak edebiyatının ayrılmaz bir unsuru haline gelmiştir. Boşnak anonim halk edebiyatının önemli bir türü olan Sevdalinkalarda bu durum açıkça görülmektedir. Türk halk türkülerine benzeyen sevda konuları işlenen

Sevdalinkalarda kullanılan Türkçe motifler (kelimeler) bu edebi ürünlerin ayrılmaz birer parçasıdır (Poprić i Vranić, 2005:102).

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu tarafından Bosna Hersek'in işgal edilmesiyle Boşnaklar yeni bir siyasal, ekonomik ve kültürel değişimle karşılaşmışlardır. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Bosna'ya gelmesi, Boşnaklar için bir medeniyetin sonu ve başka bir medeniyetin başlangıcıdır. Boşnaklar farklı bir kültür ve hayat biçimiyle tanışmışlardır. Bundan dolayı bu süreç Boşnaklar için zor ve ağır olmuştur (İmamoviç, 1996: 361). Osmanlı kültürünün yerini Avusturya- Macaristan kültürü almaya başlamıştır. Bu duruma paralel olarak Osmanlı kültürüne ait tüm izlerle birlikte Türkçe kelimeler de Boşnakçadaki eski önemini yitirmiştir.

1950 yılında Saraybosna Üniversitesi Felsefe Fakültesi'nin kurulmasıyla birlikte Doğu Dilleri Filoloji Ana Bilimi Dalı kurulmuş ve Arapça, Farsça ve Türkçe öğretilmiştir. Bu bölümün asıl amacı Bosna'nın tarihi ve kültürel mirasını araştırmaktır. 1950 yılında aynı amaca hizmet etmek üzere açılan Saraybosna Şarkiyat Enstitüsü'nde Türk Dili ve Edebiyatı bölümü açılmıştır. Enstitüde Türk dili, tarihi, kültürü, sanatı gibi alanlarda bilimsel ve akademik düzeyde faaliyetler yürütülmektedir. Bosna'da 2005 akademik yılında Zenica ve Tuzla Üniversitelerinde Eğitim Fakültesi bünyesinde Türk Dili ve Edebiyatı bölümleri eğitime başlamıştır. Tuzla ve Zenicadaki bölümler TİKA ve Yunus Emre Kültür Merkezi tarafından desteklenmektedir. 2008/2009 akademik yılında Saraybosna'da International Burch University ile birlikte Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği bölümü açılmıştır. Bölümün ders müfredatı, Türkiye'deki Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği bölüm programına göre düzenlenmiştir (Solak, 2011:167-169).

Boşnakça ve Türkçe köken (menşe) olarak farkı dil aile grubuna aittirler. Boşnakça, Hint Avrupa dil ailesinin Slav koluna girmektedir. Dünyada en yaygın olan bu dil ailesi, Türkçenin girdiği Ural Altay dil ailesinden menşe ve yapı bakımından farklıdır. Hint Avrupa dilleri çekimli, Ural-Altay dilleri sondan eklemeli dilerlerdir. Çekimli dillerde kelime yaparken ve çekim sırasında çok defa köklerde bir değişme olmaktadır. Bazen az sayıda ekler kullanılmakla beraber, umumiyetle gramer ifadeleri kökün bir içten kırılma ile aldığı değişik şekillerle karşılanmaktadır. Bazı dillerde bu değişiklik çok defa kökü tanınmaz bir hale getirir (Ergin, 1983: 8).

Bosna'da Türkçe öğretiminin ve öğreniminin bugünkü gelmiş olduğu durumu anlamak ve çözüm önerileri sunmak üzere yapılmış olan bu araştırmada Türkçe ve Boşnakçanın yapısal özelliklerinden kaynaklanan zorluklar da saptanmaya çalışılmıştır.

Yöntem

Bu araştırmanın amacı, Bosna Hersek örneği üzerinden Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde ve öğreniminde karşılaşılan sorunları nitel araştırma yöntemlerinden yarı yapılandırılmış anket modeliyle belirlemektir. Bu bağlamda üniversite 3. ve 4. sınıf öğrencilerinin görüşlerine başvurulmuş, elde edilen veriler analiz edildikten sonra yorumlanmış ve sorunların giderilmesine yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Evren ve Örneklem

Araştırma, Sarajevo Üniversitesi Felsefe Fakültesi Şarkiyat Bölümü, Tuzla Üniversitesi Felsefe Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü ve Zenica Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde okuyan 3. ve 4. sınıf öğrencileriyle yürütülmüştür. Bu araştırma kapsamında, söz konusu bölümlerde okuyan 47 öğrenciyle açık görüşme yapılmıştır. Araştırma evreni olarak 3. ve 4. sınıf öğrencilerinin seçilmesinin nedeni, Bosna-Hersek'te yüksek eğitimde Türkçenin yabancı dil olarak öğrenilme zorluklarını daha iyi bir şekilde anlayabileceklerinin ve algılayabileceklerinin düşünülmesidir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Verilerin toplanması, yarı yapılandırılmış sorulardan oluşan açık görüşme formu kullanılarak adaylarla yüz yüze görüşerek gerçekleştirilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşmede, katılımcıya önceden belirlenmiş sorular yöneltilmiştir. Bunun yanı sıra gerekli görülen yerlerde yeni sorular sorulmuş veya bazı soruların sorulmasından vazgeçilmiştir.

Bulgu ve Yorumlar

Açık görüşmeye, gönüllü olarak Bosna Hersek'te Sarajevo, Tuzla, Zenica Üniversitelerinin Türkoloji bölümlerinin 3. ve 4. sınıflarına devam eden öğrenciler katılmıştır. Sarajevo Üniversitesi'nden 12, Zenica Üniversitesi'nden 9 ve Tuzla Üniversitesi'nden 26 olmak üzere toplam 47 öğrenci araştırmaya katılmıştır. Onların Bosna Hersek'teki Türkçe öğretimi ve öğrenimi ile ilgili görüşleri alınarak mevcut olan problemler saptanmaya çalışılmıştır.

Tablo 1: Bosna Hersek'te Türkçe öğretimi ve sorunları kapsamında adaylara yöneltilen sorular ve yanıtları

Açık görüşmede Bosna Hersek'te Türkçe öğretimi üzerine adaylara yöneltilen sorular.	Adayların görüşleri	f	%
Cinsiyet	Erkek	9	19.

			1
	Bayan	35	74.5
Uyruk	Boşnak	37	78,7
	Diğer	1	2.1
Merak	Evet	44	96.6
	Hayır	3	6.4
Türkçe öğrenmenizde Türkiye ile Bosna kültürel bağları etkili mi?	Evet	37	78.7
	Hayır	9	19.1
Üniversiten önce Türkçeye olan ilginiz.	Evet	25	53,2
	Hayır	22	46,8
Üniversiteden önce Türkçe öğrendiniz mi?	Evet	11	23.4
	Hayır	35	74.5
İstedğim bölüme giremediğim için Türkçe bölümüne girmek zorunda kaldım	Evet	14	29.8
	Hayır	33	70.2
Türkçe öğrenirken karşılaştığınız sorunları nelerdir?	Öğretim görevlisinin yetersizliği	6	12.8
	Dil yapısının farklı olması	17	36.2
	Sık pratik yapma fırsatının olmaması	20	42.6
Türkçe cümle yapısını öğrenmek size zor geliyor mu?	Evet	30	63.8
	Hayır	17	36.2
Türkçe derslerinde hangi dil daha çok kullanılır	Anadili	28	59.6
	Türkçe	19	40.4
Türkçe öğretiminde hangi beceriniz daha çok gelişti.	Dilbilgisi-Çeviri Yöntemi	13	27.7
	Dinleme-Anlama	3	6.4

	Okuma-Anlama	4	8.5
	Konuşma	5	10.6
	Bütün Yöntemler	22	46.8
Haftada kaç saat Türkçe dersi var?	4 saat	7	14.9
	6 saat	6	12.8
	8 saat	7	14.9
	10 saat	3	6.7
	10 saatten fazla	22	48.9
Öğrencilerin okudukları kitap sayısı	0-5 arası kitap	26	55.3
	5-10 arası kitap	11	23.4
	10-20 arası kitap	3	6.4
	20-30 arası kitap	2	4.3
	30 – yukarısı kitap	5	10.6
Öğrencilerin Türkçe seviyesi	Temel	18	38.3
	Orta	15	31.9
	İleri	7	14.9
Öğrencilerin Türkçe ile ifade edemedikleri durumlarda İngilizceyi kullanmaları	Evet	24	51.1
	Hayır	23	48.9
Hangi amaçla Türkçe öğrenmek istiyorsunuz.	Ekonomik gerekçeler	7	14.9
	Kültürel değerler	11	23.4
	Akademik çalışmalar	18	38.3
	Sempati	8	17.0
	Amacım yok	3	6.4
Öğrencilerinin çalışmak istedikleri alanlar	Bilim ve eğitim	19	40.

			4
	Tercümanlık	18	38.3
	Ticaret	1	2.1
	Turizm	9	19.1
Türkçe öğrenenler için hazırlanmış Türkçe Boşnakça-Boşnakça Türkçe sözlükler var mı?	Evet	11	23.4
	Hayır	36	76.6
Türkçe öğrenirken en çok yararlandığınız sözlük	TDK Türkçe Sözlük	9	19.1
	Büyük Türkçe Sözlük	2	4.3
	Türkçe-Sırpça Sözlük	30	63.8
	Cep Sözlüğü	3	6.4
	Boşnakça-Türkçe Sözlük	2	4.3
Öğretim üyeleri ile ortak projeler yapıyor musunuz?	Evet	12	25.5
	Hayır	34	72.3
Öğretim üyeleri ile yaptığınız ortak çalışmalar	Kitap tercümesi	1	2.1
	Tercüme hikâye kitabı	5	10.6
	Dil dergisi	3	6.4
	Sözlü tercüme	2	4.3
	Diğerleri	6	12.8
Türkçe pratik yapma programlarına katıldınız mı?	Evet	20	42.6
	Hayır	26	55.3
Türkçe öğrenirken en çok size kim yardımcı oldu?	Öğretim Üyeleri	27	57.4
	TİKA	2	4.3
	Yunus Emre Dil Merkezi	5	10.6
	Çevre	7	14.9
	Hiç kimse	6	12.8

Görüşmeye katılan öğrencilerden Türk dili ve edebiyatı bölümlerini tercih edenlerin çoğunluğunu bayanların oluşturduğu gözlemlenmiş ve bu oran %74,5 bayan öğrenci olarak tespit edilmiştir. Bu durum Bosna Hersek'te eğitim-öğretim işiyle ve öğretmenlik mesleğinde daha çok bayanların çalışmasıyla açıklanabilir. Bosna Hersek'te çok farklı özel ve devlet kurumları tarafından Türkçe öğretilmekte ve teşvik edilmektedir.

Bosna Hersek'teki Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerinde büyük oranda Boşnak öğrenciler eğitim almaktadır. Bosna'da yaşayan Hırvat ve Sırp uyruklu öğrencilerin araştırma sonucuna göre bu bölümü tercih etmedikleri anlaşılmaktadır. Daha çok Boşnak öğrencilerin bu bölümü tercih etmiş olmaları tarihi kültürel ilişkilere bağlanabilir.

Yabancı dile merakınız var mı? şeklindeki soruya, açık görüşmeye katılan üniversite öğrencilerinin % 93,6'sı *evet* yanıtı vermiştir. Bu sonuca göre öğrencilerin yabancı dillere genel olarak meraklı oldukları ve bu bağlamda Türkçe öğrenmeye karşı da olumsuz bir tutumlarının olmadığı şeklinde yorumlanabilir.

Deneklere yöneltilen *Türkçe öğrenmenizle Türkiye ile Bosna arasındaki tarihi-kültürel bağlar etkili oldu mu?* sorusuna %78,7'si *evet*, %19,1'i *hayır* demiştir. Ayrıca ortak kültürün etkisine paralel olarak üniversiteden önce Türkçe öğrenmeye ilgi duyanların oranı %53,2 olarak belirlenmiştir. Tarihsel bağlar ve diğer faktörlerle birlikte Bosnalıların çoğunluğu Türkçe öğrenmek istemektedirler.

Katılımcıların %74,5'inin üniversiteden önce hiç Türkçe eğitimi almadığı ancak %23,4'ünün üniversiteye başlamadan önce değişik vesilelerle Türkçe öğrendikleri bulgulardan anlaşılmaktadır. Öğrencilerin %23,4'ünün üniversiteden önce Türkçe öğrenmiş olmasına rağmen tüm öğrenciler Bosna Hersek üniversitelerinde Türkçe öğrenmeye temel seviyeden başlamışlardır. Halbuki yabancı dil öğretimine başlayan öğrencilere seviye tespit sınavı yapılmalı, dil düzeyleri belirlenmeli ve gruplara ayrılmalıdır.

İstediğim bölüme giremediğim için Türkçe bölümüne girmek zorunda kaldım sorusuna deneklerin 29,8'i *evet*, %70,2'si *hayır* yanıtını vermiştir. Bu sonuç öğrencilerin Türkçe bölümünü bilinçli olarak tercih etmiş olmalarının bir göstergesidir.

Buarştırmanın temelini oluşturan Türkçe öğretiminde karşılaşılan sorunlar olarak %12,8 *uzman öğretim görevlisi eksikliği*, %36,2 *Türkçe dil yapısının Boşnakçadan farklı olması* ve %42,6 oranında ise *sık pratik yapma fırsatının sağlanmaması* olarak belirlenmiştir. Bu bulgulara göre Türkçe

öğretiminde temel zorluklar olarak dil yapısının ana dilden farklı olması ve öğrencilerin sık pratik yapamamaları görüşü öne çıkmıştır. Dil yapısının farklı olmasına bağlı olarak öğrencilere sorulan *Türkçe cümle yapısını öğrenmek size zor geliyor mu?* kavramına verilen %63,8 evet cevabı da dillerin yapısal özelliklerinin farklı olmasından kaynaklanan bir öğrenme zorluğu şeklinde anlaşılmalıdır.

Deneklerin verdiği yanıtlara göre en dikkat çekici sorun olarak %59,6 oranında öğretim üyelerinin ders anlatırken Türkçe (hedef dilde) konuşmamalarıdır. Yabancı dil öğretiminde amaca ulaşmak için hedef dilin kullanılması çok önemlidir. Bu durum ayrıca yabancı dil öğretim yöntemlerinden anadili gerekli durumlarda kullanma ilkesi ile çelişmektedir.

Dil yapısının farklılığı, pratik yapma fırsatının sınırlı olmaması ve derslerin anadilde anlatılması, öğrencilerin buldukları ortamın normal bir sonucu olarak algılanabilir ama bu hiçbir zaman bu problemlerin çözümü olmadığı veya çözüm bulmanın gerekli olmadığı anlamına gelmemelidir.

Yabancı dil öğretiminde dinleme-anlama, konuşma, okuma ve yazmadan oluşan dört temel beceri paralel olarak geliştirilmelidir. Bu kapsamda *Türkçe öğretiminde hangi beceriniz daha çok gelişti?* sorusuna görüşmeye katılanların %27,7'si dört temel beceriden daha çok dilbilgisi öğretildiğini belirtmişlerdir. Temel seviye yabancı dil öğretiminde dilbilgisi kurallarının öğretilmesi, öğrencileri isteklendirme açısından olumsuz etkilemektedir. Hedef dilin yapısının öğretildiği bu yöntemde temel seviye öğrencileri dili kullanamazlar ve bu durum onlarda dile karşı bir ilgisizlik oluşturabilir. Deneklerin %6,4'ü dinleme-anlama, %10,6'sı konuşma ve %8,5'i okuma becerilerinin gelişimine yönelik yöntemler kullanılmaktadır, yanıtını vermişlerdir. Bu sonuçlar hedef dilin kendisi değil kurallarının öğretildiği görüşünü pekiştirmektedir.

Görüşmeye katılan öğrenciler haftalık Türkçe ders saatinin %46,8'i 10 saatten fazla, %42,6' sını ise 4 ile 8 saat arasında değiştiğini belirtmişlerdir. Bu iki rakam arasındaki uzaklık dikkate alındığında ortalama bir ders saatinden söz etmek mümkün değildir ve bu durumu haftada yeterli sayıda Türkçe dersi verilmemekte şeklinde yorumlamak mümkündür.

Öğrencilerin Türkçe okuma becerilerini anlamak için amaç dilde okudukları kitap sayısında ilginç neticelere ulaşılmıştır. Bu veriler değerlendirilirken öğrencilerin 5 veya 7 dönem Türkçe eğitimi aldıkları dikkate alınmalıdır. Bulgulara göre öğrencilerin %55,3'ü sadece 0 ile 5 arası Türkçe kitap okumuşlardır. Bu durum öğrencilerin hem okuma

alışkanlıklarının çok düşük hem de öğrendikleri dil seviyesinin yeterli olmadığını açık bir şekilde göstermektedir.

Ortaya çıkan sonuçlara göre öğrencilerin %38,3'ü *temel*, %31,9'u *orta*, %27,7'i *ileri* seviyede Türkçe bilmektedirler. Araştırmanın 3 ve 4. sınıflar üzerinde yapıldığı dikkate alınırca temel seviyede bulunan öğrenci oranı çok iyi yorumlanmalıdır. Bu bağlamda %38,3 oranında öğrencinin temel seviyede Türkçe bilmelerine bağlı olarak kendilerini Türkçe ifade edemedikleri durumlarda özellikle Türkiye'den gelen öğretim üyeleri ile İngilizce anlaşmaya çalışanların %51,1'lik oranı arasında bir paralellik görülmektedir.

Bireylerin bir yabancı dili öğrenme gerekçeleri genellikle bir ihtiyaçtan kaynaklanmaktadır. Bu doğrultuda açık görüşmede adaylara hangi amaçla Türkçe öğrendikleri sorulmuş ve %38,3'ü *akademik çalışma yapmak*, %23,4'ü *ortak kültürel değerler*, %14,9'u *ekonomik gerekçelerle* Türkçe öğrenmek istediklerini beyan etmişlerdir. Üniversitelerin akademik kurumlar olması ve öğrencilerin üniversitede Türkçe bölümünü seçmiş olmaları onların yüksek oranda akademik çalışma yapmak isteme düşüncelerini onaylamaktadır. Tarihsel ve kültürel bağlardan dolayı Türkçe öğrenmek isteyenlerin yüksek olması da bu bağlamda anlaşılabilir.

Türkçe öğrendikten sonra deneklerin, %40,4'ü *bilim ve eğitim*, %38,3'ü *tercümanlık*, %19,1'i *turizm* ve %2,1'i *ticaret* alanlarında çalışmak istediklerini belirtmilerdir. Akademik çalışma yapmak isteyenlerle bilim ve eğitim alanında çalışmak isteyenler ve kültürel bağlar ve ekonomik gerekçeler ile turizm ve tercümanlık alanında çalışmak isteyenler arasında yakın bir ilişki görülmektedir. Turizm ve tercümanlık için tercüme becerilerini geliştirmiş olmaları gerekliliği dikkate alınırca bu iki grubun ekonomik sebeplerle çalışmak isteyenler grubunda sınıflandırılması mümkündür. Buradan anlaşılmaktadır ki Bosna Hersek Türkçe bölümlerinde eğitim gören öğrenciler bilimsel çalışma yapmak, kültürel bağları güçlendirmek ve ekonomik nedenlerle Türkçe öğrenmek istemektedirler.

Öğrencilerin amaçlarına ulaşabilmeleri onların iyi bir Türkçe eğitimi almalarına bağlıdır. Bunun için iyi hazırlanmış yardımcı ders araçlarına ve kaynaklarına ihtiyaç vardır. Yabancı bir dil öğrenirken öğrencilerin en temel yardımcı kaynaklarından biri sözlüktür. Ulaşılan bulgulara göre öğrencilerin %76,6'sı yabancılar için iyi hazırlanmış Türkçe sözlüğün olmadığını ve bu sebeple Türkçe öğrenirken zorlandıklarını belirtmişlerdir. Bu bağlamda yabancılar Türkçe öğretiminde seviye ve ihtiyaçlar dikkate alınarak sözlükler hazırlanmalıdır.

Görüşmeye katılan bireylerin %73,9'ü *öğretim üyeleriyle ortak projeler yapmadıklarını* ifade etmişlerdir. Deneklerin bir bölümünün bilimsel çalışmalar kapsamında Türkçe öğrenmek istedikleri dikkate alındığında bu yaklaşım doğru değildir. Öğretim üyeleriyle yapılan ortak çalışmalar bağlamında ise %63,8 oranında öğrencilerin hiçbir çalışmaya katılmadığı saptanmıştır. Bu çalışmalar içerisinde en yüksek olanı %10,6 ile *hikâye tercümesidir*. Öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçları dikkate alınarak onların gelişimine yardımcı olacak projelere, aktivitelere yer verilmelidir.

Yabancı dil öğretiminde önemli yöntemlerden biri de öğrenilen dilin doğal ortamda yaşanması ve öğrenilenlerin pratiğe aktarılmasıdır. Bu sebeple yurt dışında (Türkiye'de) ve yurt içinde (Bosna Hersek'te) herhangi bir Türkçe dil kursuna adayların katılıp katılmadığı sorulmuş ve %55,3'ü *hayır*, %42,6'sı *evet* şeklinde yanıtlamışlardır. Denekler, Türkçe öğrenirken kendilerine birinci derecede yardımcı olan kişi veya kurumlara ise %54,7 *öğretim üyeleri*, %4,3 ile *TİKA*, %10,6 ile *Yunus Emre Kültür Merkezi*, %14,9 ile *çevre ve arkadaşlarının* yardımcı olduğunu belirtmişlerdir. Bu durumda Bosna Hersek ile olan Tarihi ve kültürel bağlar dikkate alınarak devlet ve sivil toplum kuruluşları seviyesinde Bosna Hersek'teki Türkçe öğretiminin geliştirilmesinde gerekli olanaklar sağlanmalıdır.

Sonuç ve Öneriler

Yapılan araştırmada; sık pratik yapma imkânının olmaması, hedef dildeki dil ve cümle yapısının ana dilden farklılıkları, uzman öğretim üyelerinin eksikliği, uygulanan yöntem, haftalık Türkçe ders saatinin azlığı, ana dilde eğitim, okuma alışkanlığının ve hedef dilin öğrenilme seviyesinin düşüklüğü, kaliteli Boşnakça- Türkçe, Türkçe-Boşnakça sözlüklerin olmaması, öğretim üyeleri ile birlikte ortak projelerin yürütülmemesi, Türkçe eğitimi verilen bölümlerde öğrenilenlerin doğal ortamlarda, Türkçe dil merkezlerinde pratiğe dönüştürülememesi ve motivasyon eksikliği gibi temel sorunlar saptanmıştır.

Söz konusu problemleri çıkış kaynağına göre, uygulanan ders müfredatı ile öğretim yöntemleri ve motivasyon olarak iki ana başlıkta toplamak mümkündür:

Ders Müfredatı ve Öğretim Yöntemlerinden Kaynaklanan Sorunlar

Hedef dil ile ana dil arasındaki dil ve cümle yapısının farklı olması ve mezun olmak üzere olan öğrencilerin hedef dili düşük seviyede konuşuyor olmaları temel sorunlar olarak tespit edilmiştir. Bu sorunların ana kaynağı, uzman öğretim üyelerinin yetersizliği, uygulanan yöntem, haftalık Türkçe ders saatinin azlığı, ana dilde eğitim, öğrencilerin okuma

alışkanlığının yetersizliği ve Türkçe-Boşnakça sözlüklerin yeterli olmaması şeklinde özetlenebilir.

Motivasyondan Kaynaklanan Sorunlar

Bu sorunların başlıcaları sık pratik yapma fırsatının olmaması, doğal ortamda hedef dilin duyulamaması ve hissedilememesi sayılabilir. Ayrıca öğretim görevlileri ile ortak projelerin yapılmaması da direk olarak motivasyonla ilgilidir.

Bu sorunlar büyük oranda doğal ortamlarda dili kullanamama, dil becerilerini geliştirecek aktivitelere katılmak için maddi destek sağlayabilecek kurumların ve öğrencilerle ortak projeler yürütmeyen öğretim kadrosunun ilgisizliğinden kaynaklanmaktadır.

Öneriler

Ders müfredatı ve öğretim yöntemlerinden kaynaklanan sorunların çözümlenmesi için öneriler:

1. Hedef dilde (Türkçe) eğitime ağırlık verilmesi. Özellikle temel seviyede öğretim üyeleri Türkçe konuşmalıdırlar.
2. İkinci sınıftan sonra öğrencilerin tercihleri dikkate alınarak bilimsel çalışmalar ile eğitime yönelik bir ana dal ve tercüme işlerine yönelik başka bir ana dalın oluşturulması faydalı olacaktır.
3. Bilim ve eğitim ana dalına yabancılar için Türkçe eğitimi dersi eklenmelidir.
4. Haftalık Türkçe ders saatleri çoğaltılmalıdır.
5. Belli bir seviyede Türkçe eğitimle üniversiteye başlamış öğrencilere becerilerini geliştirecek ek görevler verilmelidir.
6. Uzman kadronun istihdam edilmesine özen gösterilmelidir.
7. Orta ve ileri seviyede öğrenciler, Türkçe kitap okumaya ve Türkçe-Türkçe sözlükleri kullanmaya teşvik edilmelidir.
8. Çağdaş öğretim yöntemleri, modern toplumun ihtiyaçları ve öğrencilerin istekleri göz önünde bulundurularak ders müfredatının yenilenmesi gerekmektedir.

Motivasyondan kaynaklanan sorunların giderilmesi için öneriler:

1. Bosna Hersek'te faaliyet gösteren TİKA, Yunus Emre gibi kurumlar, öğrencilere burs sağlamalı ve doğal ortamda adaylara dil öğrenme fırsatı sunmalıdırlar.
2. Öğretim görevlileri; kitap veya hikâye tercümesi, ortak kültür mirası araştırmaları, dil ve edebiyat dergileri, tercüme işleri gibi projeler hazırlayıp öğrencilerle birlikte yürütmelidirler. Bu tür uygulamalar hem dilin geliştirilmesi ve motivasyonun sağlanmasında hem de öğrencilerin meslekî hayata hazırlanmalarında yardımcı olacaktır. TİKA ve Yunus Emre gibi kurumlar bu konuda kendilerine düşen sorumluluğu üstelenebilir ve onların destekleri ile projeler yürütülebilir.

KAYNAKÇA

- ERGİN, Muharrem (1983). *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- FİLAN, Kerima (2001). Dil ve Kültür İlişkisi: Bosna'da Türk Dili Öğretimindeki Yeri, *Avrupa'da Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Sempozyumu*, 25-26 Ekim, Ankara.
- İMAMOVIÇ, Mustafa (1996). *Historija Bošnjaka*, Bkz., "Preporod"., Saraybosna
- NURKİÇ, Kemal (2007). *Bosna-Hersek'te İslamlaşma Süreci*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- POPRIĆ, Omer ve VRANIĆ., Semir (2005). *Sevdah i Sevdalinka* (Institut Sevdaha Fondacija Omer Poprica), Sarajevo:Bemust.
- SOLAK, Edina (2011). Bosna- Hersek'te Türkçe ve Türk Dili Eğitimi ile İlgili Çalışmalar, *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(2): 165-169.
- ŠKALJIĆ, Abdulah (1966). Turcizmu u Sırpskohrvatskom jeziku. Sarajevo: "Svjetlost" Izdavačko Preduzeće.